

2024
TENYIDIE

Total Marks: 80**Time: 3 hours****General instructions:**

- i) *Approximately 15 minutes is allotted to read the question paper and revise the answers.*
 - ii) *The question paper consists of 19 questions divided into 4 sections A, B, C & D.*
 - iii) *Attempt questions based on specific instructions for each part. Write the correct number in your answer sheet to indicate the option/s being attempted.*
 - iv) *General and Internal choice have been provided in some questions.*
- N.B:** *Check that all pages of the question paper is complete as indicated on the top left side.*

SECTION – A (Kesi Mhaphrü)

1. Thedzeu phrülie di ketsokebako kelashülie:

1. Themia zhorüli kedikecü puotei lie morosuoya. Zhorüli ha kimhie di sedetaya ga? iro nhicumia yopuoe kitiekinu puo krü zho kedipuo mhie shikecü dorielie di memie sierya. Puo krünie-e unie zho mene, menuo mu huoniehüo khrie huoniehüo thezie di lhouya liro u nuonuoko rei unie meho di unie zho süko welieya. Mia krünuo huo thenu-thepfu rei rünuo mene ketsü mo, u nuonuo khiera nu kegeikemeü rürei mo, mia kepeke dieko pu, mia rhu kemo dieko pu, iya ro u nuonuo rei puo krü dorielie di rünuo mo, mia mhorhu chü mo, kethesü, kerüzhakecü dieko rei pu rürei mo idi phichü siertuo.

2. Nhicumia yopuopuocüe puo tha hau nunu sede di süsieu va leshüki nu volie di puo kromia ze kepekro sede, morei puoe vo kehoukiko nu puo demiako ze kepezalie di kepethamiako die rünyü sede ikevoko geinu zhorüli kerüdi ngu sede parya. Nhicumia ha kezhowe rüü seya mu süla hai di nhicumia yopuoe puo kromia zho kevi kro puo rei liepie puo vie chülie vi morei kesuo kro puo rei dorielie mhaitalie kevi ba. Mha kehoupuorei rüdilie kenjüte icü die tuo mo, derei mha kerüdi hakoha meho menuo vo ro puotei lie di rüdi vorya.

3. Tsiu rüdikecü geinu mha huo nu vilie shierei menuo mo ro mha kekrei huo nu thachü morei tso mo voketa rei nguya. Thakie puo, tsie u nuonuoko leshümhasi kho sese phrete, derei mia mhakesimia pucü, “Leshümhasi ha mia puo mhasikelie geinu phrü vo di themia phou thenieu parlie kemochie zhorüli khrukhre mu puo kru tseikecü parlie reya shie” isi. Ketho zo, leshümhasi ngulieketa la mha pete siliete imo huora meho vocü huomia leshümhasi kho selieketa huo u thuo u lepie mha petesiliete nhie iketuo rei nguya. Derei themia ha u thuo u lepie ‘sükezie si morei vite, morokesuoko sü si tseiliete’ ituoya liro sü geinu kekrülieketuo cha rei ba phicü ngulieya.

4. U nhicu teiki mha kengu mu tsie mha kenguko kekreithorte, rüdithorte. U kelhou nu khunhie mu khunhie mhiemhie zo di puotei kekra vota tse mha rüdi penyaketa mha kekra ngu. Thakie puo, thiedzü rünako nu cavüki seya mo, themia vo koureko nunu cavüya. Phichümiako huo vo keduo di cavü baya. Mha hakoha nu tsie rhiu leshü ro supuonie süsü pelelietuo di mu! Mha hakoha rüli se mia puopuoceciüu geinu rüdi par bacü ngulie ba.

5. Rüdi pevikelie dze nyi phi, derei huora le mo zo di rüdi kekrü votazhüci rei nyi batalie vi. Themia kelhou nu kelhouzho mu kelhoubo haha meyiethor zo. Mia kekramia thiedzü vor u ze lhoukeciü tei ki u Tenyimia krünuoko ha tshe phi zo. Leshüdako nu u Tenyimia kevi dze kepukeshüko ro unhyüca rurakeciü tei rei baya. Derei tsie meho menuo lashü tse mha kekra nu u krünuoko zhorülika ha thedze kepuu mothoi si mu ngu mo votazhie. We kijüu ze takezhü hanu ha huomia ta rükriethorzhiüci rei ngu be! U Tenyimia krünuoko mu Mezhamia iro u pfheneiko rei, u tsüthoko rei kekrei. Mia u kengu geinu si kekrei mhalieya. Tsie sü mha süko jü vote, derei süpfü mia puo mia puo u melekeliöpfü mo. Uko thie le morokesuo puo tse, u pfhenei rei kedivalie vi, u tsütho, u rütso pete kedivalie vi. Mha süko pete rüdita shierei u DIE ro rüditaya mo. Süu rüdikelie vie mo, u die ha u kelhou zasiko donu kemeyietho puo. Se menuolie morosuo kekreamonyü süu puo thuo puo ba nu ba sei bayakezha vie puoci la.

Ketsokeciü:

- (a) Zhorüli ha kirapuo nu sedetaya ga? 1
 (i) Kitiekinu (ii) Leshüki
 (iii) Kehouki (iv) U kromia
- (b) Cavüki sü kedipuo ga? 1
 (i) cakro kepenuoki keba ki (ii) kepeza di mhacükeciü chü
 (iii) seikra krieyakezhau (iv) thebuoki
- (c) Themia _____ parlie kemochie zhorüli khrukhre mu puo kru tseikeciü parlie reya. 1
 (i) leshümhasi kho tsei (ii) rüdi
 (iii) phichü (iv) phou thenieu
- (d) U kelhou zasiko donu kemeyietho-u kedipuo ga? 1
 (i) zhorüli (ii) die
 (iii) kelhouzho (iv) kelhoubo
- (e) Thedze hau nu dieca hanie ze kemhie kebanie pfhüshülie. 1+1=2
 (i) Therhu khakeshü (paragraph 1)
 (ii) Huohuo zho dorieliekeciü (paragraph 2)

- (f) Kimhie di nhicunuomia yopuo gei zhorüli rüdi sede parkecü ngulieya ga? 2
- (g) Themia kelhou nu mhaca kenie meyiethor üdi pukeshü nie thushülie. 1
- (h) Kiüdi u die se menuo se morosuo ga? 1

SECTION – B (Thedze Kezo)

2. Hanie puo (1) kedapie dieca 150-200 mese nunu thushülie:

- a. ‘Mediemerhiekcü puo kevi’ (Importance of Politeness) icü cayie hau geinu ese thushülie.

Moro

6

- b. Noe khadou kerekenie (XII) palie ro chazou vo leshüphrü nyü ba, n mharhü mu n mengu süu la n puo ze kerüchükcü rüchüdieu thushülie.

3. Hanie puo (1) kedapie thushülie:

- a. Noe n leshüki nu krütau chü ba. Siro n leshüki nu ‘U krünuo teisoza’ pebaketuo la kethezhokecü phreikie leshü thupie mia krünuo tsükcü phreikie puo thushülie.

Moro

4

- b. **Diecha khakeshüko se di khune kemhiekcü (copy editing) chüshülie:**

Ütsali nu u tenyi pfhephra-u tsali kechü ha tsie teiu nu khunhiekhunhie ki puo cha meya parzhie. Siro thepfhe chü di u va pfhü tsü kcü rei chülie vi bate. Thepfhe kechü miae u mhaphruo hako la Kepenuopfü tshie mu thezie ba. Ütsali ha puoü tsa-u shi morei rünyü u nei phreya sütuoi u die Tenyidie nu shierei, kekradie morei thetphrie die nunu shierei rünyü u noumvü se baya. Tsie teiki thepfhe kechümia kekra u Tenyidie nunu rei tsali tsa zo di chükcü kra phizhie derei miakra u die pfhephra nu par toulie mo di u Tenyidie diecau rei pie kekramia pfhephra ü nu shülie di chü bakecü kekra si bate. Süla we mia die nu tsali chü ro mia die pfhephra tou nu chülie mu u die nu chü ro u die tou nu chülie morosuo u die pfhephra keziviko pedzüwa mo di pekru pie uyie chü khe.

SECTION – C (Diezho)

4. Hako chatha khakeshü medzi di kelashülie:

12x1=12

- a. Tezie nu nhasi kekra ba. (*‘Tezie’ hau dieza zatse kiu nu ba ga?*)
- b. ‘Meyie’ hau pie tsüle nu thushülie.
- c. Nuo hako suomia nuonuo ga? (*Pekiekeshü zasou-u kiu ga?*)
- d. Khriesako bu kerügu-u telieta. (*Kerüdi dietho-u rhieshülie*)
- e. _____ mithu bu a ga pete cülieta. (*Ungo pfhephra puokru tou-u thushülie*)
- f. Nhasiko _____ vi mote. (*Ketsakekra dietso-u pie khieshülie*)
- g. A Puo mereiki nu vote. (*Rhiepie kebau diezho kikru kiu nu ba ga?*)

- h. Puoe kepekhre dzeko pete pie Neinuo ki pushü. (*'Neinuo' dieca hau diezanyie kiu nu ba ga?*)
- i. Uko uko thuo mhanyako pfhü kengulie. (*Diechau nu kepenou zasou-u thashülie*)
- j. Kepenuopfüe kehourapuorei ba zo. (*Diechau nu thechü diebau thashülie*)
- k. Puo mhakesipfü puo. (*'Mhakesipfü' dieca hau pie pfunu zarhe nu thushülie*)
- l. Diekhe puo pie diecha thushülie.

5. **Hakhro kebau Tenyidie nu thuyie chüshülie:** 3

Saramati is the highest peak in Nagaland. Snow clad throughout winter and located on the Nagaland – Myanmar border, it traces a beautiful climb dotted with Rhododendrons along its path. Saramati is a three day trek from either Pungro or Salomi.

SECTION – D (Diemvü)

Thedze

6. **Hako donu puotou-u kedashülie:** 4x1=4

- a. Niakibamia mu Virüzouma rüna hanie donu zha hade chatuo kepecie -

(i) Khunhie tuo	(ii) Zha kenie
(iii) Zha se	(iv) Zha dia
- b. Sibeilhou-e Kedisenyü se dze se vor supuo ki pu ga?

(i) Krunyü	(ii) Vitso
(iii) Khosa mu Lhouvozoü	(iv) Khonyü mu Shürheinyü-ü
- c. Miapuo u kelhouzha _____ pralie kemochie phichümia pieu pfülie sü mo.

(i) 35	(ii) 45
(iii) 55	(iv) 65
- d. Rüna puo khrietho rüna pesotuo ükebau -

(i) Sotho	(ii) Sophre
(iii) Soppu	(iv) Sozhü

7. Virünoumo krüe puo bu thenu kimhiecü lie nyüya ga? 2

8. U tsiepfumia kedipuo la huo tsü huo vo zhie vor ga? 2

9. U seyie liethomiaie kedipuo pu di u seyie zhapu chü tuoya üdi Vitso-e pu ga? 3

10. a. Pfüpekruo kro-u nu rüpfhünuoko rüli kikemhie ga? Uko kimhie di

[5]

NB/XII/TNY/I

Kedisenyü kerheiro liewa ga?

Moro

2+2=4

- b. Kedipuo kele geinu u tsiepfumiae Vitho mu Sonyi peba vor ga? Rüsie hakemhie cüko nu sopu-u mu sotho-u rüna khriethokoe kimhie di kekhuohishüya ga?

11. a. *Nko thie we mia se kere tuoe, süla unie penuo vo di puo zeu biewa ro ki-a?*

- i) Die hau supuo pu ga? Puotou-u kedashülie: **1**
 a) Phichüu b) Nhicuu
 c) Nuotsuo-u d) Puo puo
 ii) 'Puo zeu' sü supuo ga? **1**
 iii) Phichüu kedipuo se puo siezenie tarhoshü ga? **2**
 iv) Kedipuo la ukoe puo zeu biewaketa leta ga? **1**

Moro

- b. 'Peyu' morei 'peyumhasi' iciüu ha puoca sou se mu themia kelhou rüli kekra puo gei ba?

- i) Peyumia puo gei kelhou rüli kevi kimhiecü kropuo ba morosuoya ga? **(2)**
 ii) Peyumhasi puoca kedipuo ga? **(2)**
 iii) Kedipuo la krütamiae kethoca morei ketouca chülie motaya ga? **(1)**
 a) Krüta thachü la b) Peyumhasi thachü la
 c) Kedieze kemo la d) Dietho kemo la

Geizo

12. **Hako donu puotou-u kedashülie:** **2x1=2**

- a. 'Kenei Kekra Ki Ketho Yopuo Vi' geizo diebo-u kiu nu chie se par ga?

- (i) Mhasi thau (ii) Zhorüli thau
 (iii) Kelhou thau (iv) Kinyi thau

- b. 'Nhamenyiepounuo' geizo nu khriesarüümia bu suomia nei chükellie kemengu pu ga?

- (i) Kepenuopfü (ii) Themia
 (iii) Thedzükezeiko (iv) Kepenuopfü zhapumiako

13. 'A Mhi Pie Kengu' geizo-u nu ükezopfüe thiedzü phichümiako razou kehouko nu vo kedipuo chüya mu rüna la kedipuo üsi ga? **2**

14. 'Nhamenyiepounuo' geizo-u nu ükezopfü Kekhrievöü-e kedipuo kemengu geinu geizo hau zoshü üsi ga? **2**

15. **Geizo diecha hanie puo (1) kedapie puoca vatshashülie:** **1x4=4**

a. *Kitiekinu mhatho re ba rei
Kiliethoko nie rhierhu pepu
Nie prünuo dze medo mha rüguo
Tuoya derei nie shiephruo jülie.*

b. *Zha phi mo rei kethonuo yopuo,
Mhara zhü di ngulie ümha ro,
Ketho süyo theze pielie di,
Süyo mezo menuo zo vo tse,
Vo puobo nu mha kevi pete,
Ngulietuo shie themia pete la.*

16. a. *Kijü hanu lhou kevi zeru
Kepenuopfü chadiu vacie,
Kelhou chakhie merhie tuo dinu,
Zhara vo rei rünuomotie ru.
U tsanuoko mhasimhale se,
Kelhou the chü nie chathalieluo.*

i) Geizo hau nu ükezomiaie thie krütamiako gei puo kemengu-u kedipuo üsi ga? **2**

ii) Kelhou kimhiecü puoe thenou rüülie kelho pu ga? **2**

iii) Diecha hako nu u bu kimhie di lhoulie morokesuo pushü ga? **1**

Moro

b. *Nie pa nie zü tuoketa pete,
Kie kengu ze Teigei kedi nu,
Thehoutheba kevi kese la,
Zo balie di hie ketsur nhie
Hie zelieluo, hie KEKHRIETHOKO.*

i) Geizo-u nu kipukoe u se sie rei kikemhie tuo thenyüsie üdi ükezopfüe pu ga? **(2)**

ii) 'Thehoutheba' sü kedipuo ga? **(2)**

iii) Ükezopfüe puo mengu-u kicüpuo phrashü ga? **(1)**

Noudo Dze

17. Phichümiako u mhidzü pekrü mu Kepenuopfü uko kecha kelashü ru kikemhieta üsi ga? **2**

18. Dietho-o nuoko kikru kimhiecü kikru puo ga? **3**

19. a. "Themia kehoupouerei puo thuo prukeshüu retuo." Diecha hau medzi di Kekuolieü kikru dze thushülie. **5**

Moro

- b.** *Mia thuo lielie rei morei pu zotuo, avu kelhou geinu zasi meyiemelucü
thashüte, süla avu kemekrieta di mia huo bu rei avu mhie tuocüsie
si zo mu!*
- i) 'Avu' iciüu sü suomia pu ba ga? (1)
- ii) Unie-e kehou liethomia la kemichie kicüpuo ba ücü zhapu chüshü
ga? (2)
- iii) Unie-e mia krünuoko bu kimhie di u nuonuo petha morokesuo
pushü ga? (2)
